

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вичівський П., Маланюк Т., Орлова В., Дричак С. Сучасні підходи до розуміння сутності управління соціокультурною діяльністю у науковій літературі. *Наукові перспективи*. № 4 (34), 2023. С. 201–214.

2. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник. Суми: університетська книга, 2015. 122 с.

3. Міщенко М. М. Сучасна культура України (друга половина XX – початок XXI ст.): навч.-метод. посіб. з курсу «Історія української культури». Х.: НТУ «ХПІ», 2014. 156 с.

4. Рymarенко С. Трансформації соціокультурного простору України. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. Вип. 114, 2017. С. 361–366.

5. Скловський І. З., Аксьонова В. І. Соціокультурний феномен трансформації сучасного суспільства. *Методологія та технологія сучасного філософського пізнання. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (Одеса, 20-21 травня 2022 р.)*. С. 123–135.

6. Теорія та історія соціокультурної діяльності: навчальний посібник / О. Б. Петінова, В. В. Опанасюк. Одеса, 2018. 78 с.

REFERENCES

1. Vychivskyi, P., Malanyuk, T., Orlova, V., Drychak, S. (2023). Suchasni pidkhody do rozumynnya sutnosti upravlinnya sotsiokulturnoyu diyalnistyu u naukoviy literature. [Modern approaches to understanding the essence of managing socio-cultural activities in scientific literature]. Kyiv. № 4 (34), S. 201–214. [in Ukrainian]

2. Kochubey, N. V. (2015). Sotsiokulturna diyalnist. [Sociocultural activity]. Symu. 122 s. [in Ukrainian]

3. Mishchenko, M. M. (2014). Suchasna kultura Ukrainy (druga polovyna XX – pochatok XXI st.). [Modern culture of Ukraine (second half of the 20th – beginning of the 21st century)]. Kharkiv. 156 s. [in Ukrainian]

4. Rymarenko, S. (2017). Transformatsiyi sotsiokulturnoho prostoru Ukrainy. [Transformations of the socio-cultural space of Ukraine]. Kyiv. S. 361–366. [in Ukrainian]

5. Sklovskyy, I. Z., Aksonova, V. I. (2022). Sotsiokulturnyy fenomen transformatsiyi suchasnoho suspilstva. [Socio-cultural phenomenon of transformation of modern society]. Odesa. S. 123–135. [in Ukrainian]

6. Teoriya ta istoriya sotsiokulturnoyi diyalnosti (2018). [Theory and history of socio-cultural activities]. Odesa. 78 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАСЛОВ Валерій Сергійович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціокультурної діяльності КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

Наукові інтереси: підготовка фахівців в галузі соціокультурної діяльності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MASLOV Valeriy Serhiyovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Socio-Cultural Activities of Municipal establishment of higher education «Academy of culture and Arts» by Transcarpathian Regional Council.

Scientific interests: training of specialists in the field of socio-cultural activities.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2024 р.

УДК 378.746.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-63-67

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Статтю присвячено обґрунтуванню особливостей формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці.

Автор висловлює думку, що однією з найважливіших якостей майбутнього офіцера є його внутрішній орієнтир на успішну діяльність, що позиціонує формування управлінської компетентності як один із пріоритетних напрямків в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. На основі вивчення наукових джерел автором визначено, що формування управлінської компетентності передбачає наявність певних взаємообумовлених блоків характеристик, які засвідчують наявність професійного досвіду особистості; функціональних механізмів психіки; типових властивостей особистості; динаміки особистості; індивідуально вагомих соціальних утворень та соціального середовища.

Управлінська компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників є сукупністю знань, умінь та навичок, а також особистого професійного досвіду, якостей управлінської діяльності, набутих у процесі професійної підготовки, що забезпечують здатність здійснювати управління (командування) підпорядкованим підрозділом шляхом використання наданих повноважень. Управлінська компетентність містить лідерські, організаторські і комунікативні компетенції.

Завдяки використанню таких дослідницьких методів, як спостереження, опитування, вивчення службової документації та методичних матеріалів, порівняння, аналіз, синтез було встановлено, що найбільший потенціал щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці містять такі навчальні дисципліни: «Основи бойового забезпечення», «Основи управління персоналом», «Морально-психологічне забезпечення», «Психолого-педагогічна підготовка» тощо. Засвоєння змісту цих дисциплін сприяє формуванню у курсантів управлінської компетентності, а відтак і готовності до виконання завдань. Найбільш значимими педагогічними стратегіями для формування управлінських навичок майбутніх офіцерів-прикордонників визначено інтеріоризацію, проблематизацію та рефлексію під час професійної підготовки.

Автор доходить висновку про важливу роль встановлення алгоритму формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці, тобто сукупності і послідовності педагогічних дій, методів та засобів для вирішення певної проблеми.

Ключові слова: управлінська компетентність; майбутні офіцери-прикордонники; професійна підготовка; формування управлінської компетентності; лідерські, організаторські і комунікативні компетенції.

MIROSHNICHENKO Valentyna Ivanivna –

Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Pedagogy Department, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

FORMATION OF MANAGEMENT COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS IN PROFESSIONAL TRAINING

The article is devoted to the substantiation of the peculiarities of the formation of managerial competence of future border guards in professional training.

The author expresses the opinion that one of the most important qualities of a future officer is his internal focus on successful activity, which positions the formation of managerial competence as one of the priority areas in the system of professional training of future border guards. Based on the study of scientific sources, the author determined that the formation of managerial competence requires the presence of certain mutually determined blocks of characteristics that testify to the presence of a person's professional experience; functional mechanisms of the psyche; typical personality traits; personality dynamics; individually important social formations and social environment.

The managerial competence of future border guards is a combination of knowledge, abilities and skills, as well as personal professional experience, qualities of managerial activity acquired in the process of professional training, which ensure the ability to manage (command) a subordinate unit by using the given powers. Managerial competence includes leadership, organizational and communicative competences.

Thanks to the use of such research methods as observation, survey, study of official documentation and methodological materials, comparison, analysis, synthesis, it was established that the greatest potential for the formation of managerial competence of future border guards in professional training includes the following educational disciplines: "Fundamentals of combat support", "Fundamentals of personnel management", "Moral and psychological support", "Psychological and pedagogical training", etc. Mastering the content of these disciplines contributes to the formation of managerial competence in cadets, and therefore readiness to perform tasks. Internalization, problematization and reflection during professional training are identified as the most significant pedagogical strategies for the formation of management skills of future border guards.

The author comes to a conclusion about the important role of establishing an algorithm for the formation of managerial competence of future border guards in professional training, i.e. a set and sequence of pedagogical actions, methods and means for solving a certain problem.

Key words: managerial competence; future border guard officers; professional training; formation of managerial competence; leadership, organizational and communication skills.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У контексті реалізації Концепції трансформації військової освіти (2022) доцільним є спрямування освітнього процесу та те, щоб забезпечити умови, за яких стає можливим вільний розвиток та саморозвиток майбутнього офіцера як фахівця. Якість професійної підготовки, має корелювати із здобутими професійними знаннями, уміннями і навичками, щоб майбутній фахівець мав змогу повною мірою застосовувати отриманий завдяки навчанню капітал безпосередньо у професійній діяльності. Випускник вищого військового навчального закладу включається в систему соціальних відносин, професійної діяльності, результати якої залежать від здатності реалізовувати управлінські функції на посаді керівника підрозділу. Тому для майбутнього офіцера-прикордонника однією із складових такого капіталу є формування управлінської компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування управлінської компетентності фахівців військової галузі не є новою. Результати аналізу наукових праць з окресленої проблеми дозволяють зробити висновок, що вчені Д. Іщенко, О. Торічний, В. Райко, В. Ягупов та інші науковці сформованість управлінської компетентності трактують як важливий компонент військово-професійної (фахової) компетентності. Деякі аспекти готовності до управлінської діяльності майбутніх офіцерів-

прикордонників розглядають у своїх працях А. Галімов, М. Кабачинський, С. Казьмірчук, О. Ставицький та ін.

Відчутним є акцентування уваги військових педагогів на те, які механізми формування та розвитку професійно важливих якостей військовослужбовця є найбільш прийнятними у сучасних умовах, на формування професійних умінь, пов'язаних з «проходженням військової служби в надзвичайних умовах діяльності» [1, с. 81]. Водночас, питанням формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці бажано приділити більше уваги.

Метою статті є обґрунтування особливостей формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники вважають, що «доцільним є з'ясування шляхів та механізмів формування управлінської компетентності військових фахівців, з одного боку, для уможливлення розроблення легітимності етапів особистісного сходження до лідерства у військовій управлінській системі, з іншого боку, для забезпечення керівної ролі цьому ж процесі, досягнення результативних форм спільної діяльності лідерів зі своїми однодумцями, прибічниками й опонентами. Розроблення систематизованої збірки правил та норм становить необхідність не лише з метою встановлення

персонально «першої особи» у військовому колективі, але й для наділення його можливостями здійснювати управлінські функції» [2, с. 119].

Однією з найважливіших якостей майбутнього офіцера є його внутрішній орієнтир на успішну діяльність, що позиціонує формування управлінської компетентності як один із пріоритетних напрямків в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Засновником наукових основ управління Ф. Тейлором було розроблено низку методів наукової організації праці. Закладені ним основи класичної школи управління розвивали Ф. Гілберт, Г. Емерсон. Зокрема Ф. Гілберту належить організація систематичної підготовки інструкторів з наукової організації праці, визначення методів виконання робіт та необхідних для цього умов. Основним доробком Г. Емерсона є розроблення комплексної системи організації управління, а головне поняття його концепції – продуктивність. Його «12 принципів продуктивності (чітко визначені цілі та ідеали; здоровий сенс; компетентність; дисципліна; справедливе ставлення до персоналу; оперативний, точний та надійний облік; норми і розпорядок; нормалізація умов діяльності; стандартні інструкції; винагорода за працю (службу)» стали підґрунтям для створення «теорії адміністрації» та розроблення А. Файолем 14 принципів управління для економіки, державної служби, армії та флоту [3, с. 163]. Вони пов'язані з умінням передбачати, здійснювати організацію, розпоряджувальні функції, координацію та контроль. Урахування принципів управління А. Файоля є цінними і для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, формування їх професійної компетентності загалом і в тому числі – управлінської професійної підготовки.

Беручи до уваги системний підхід в управлінні (Т. Парсонс, Р. Мертон, Р. Саймон), теорію мотивації А. Маслоу та з урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників доходимо висновку про важливість встановлення алгоритму формування їх управлінської компетентності. На основі вивчення наукових джерел визначаємо, що формування управлінської компетентності передбачає наявність певних характеристик, які засвідчують наявність професійного досвіду особистості; функціональних механізмів психіки; типових властивостей особистості; динаміки особистості; індивідуально вагомих соціальних утворень та соціального середовища. Управлінська компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників є сукупністю знань, умінь та навичок, а також особистого професійного досвіду, якостей управлінської діяльності, набутих у процесі професійної підготовки, що забезпечують здатність здійснювати управління (командування) підпорядкованим підрозділом шляхом використання наданих повноважень.

Управлінська компетентність містить лідерські, організаторські і комунікативні компетенції. Як зазначають дослідники, «характерними для лідерських компетенцій є професійна свідомість, моральність, ерудованість,

освіченість, грамотність, рефлексія, пунктуальність, активність, відповідальність. Організаторські компетенції передбачають кмітливість, дисциплінованість, командирську волю, організованість, швидкість у діях, вимогливість, впевненість, зібраність, цілеспрямованість, розпорядливість. До якостей, які формують комунікативні компетенції, відносять емоційну стійкість, логічне мислення, психологічну витривалість, толерантність, доброзичливе ставлення до колег» [4].

Завдяки використанню таких дослідницьких методів, як спостереження, опитування, вивчення службової документації та методичних матеріалів, порівняння, аналіз, синтез було встановлено, що найбільший потенціал щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці містять такі навчальні дисципліни: «Основи бойового забезпечення», «Основи управління персоналом», «Морально-психологічне забезпечення», «Психолого-педагогічна підготовка» тощо. Засвоєння змісту цих дисциплін сприяє формуванню у курсантів управлінської компетентності, а відтак і готовності до виконання завдань. Набути управлінської компетентності здатна особистість, яка виявляє такі якості, як професіоналізм, освіченість, ерудованість, грамотність, кмітливість у діях, врівноважену поведінку, виважене прийняття рішень, критичне мислення, наполегливе та об'єктивне ставлення до нових починань, далекоглядність.

Цим пояснюються вимоги до управлінського складу прикордонних підрозділів. Вони відображені у змісті посадових інструкцій і передбачають критерій відліку терміну військової служби на посадах офіцерського складу не менше 10 років. Загалом, управлінська компетентність формується та вдосконалюється протягом усього професійного життя офіцера. Початком її формування є професійна підготовка – роки навчання у вищому військовому навчальному закладі. Відомо, що «для керівників різних ланок необхідно мати сформовану управлінську компетентність відповідного рівня, з якою вони матимуть змогу забезпечити виконання завдань та обов'язків, що передбачені посадовою інструкцією. Залежно від того, як курсант засвоїв матеріал можна виокремити такі рівні управлінської компетентності: знаннево-ознайомчий, знаннево-репродукційний, рівень набуття умінь і вищий рівень – трансформація знань. Практичне застосування знань забезпечує їх перехід у навички та вміння» [5, с. 236].

З урахуванням підходу, запропонованого Т. Коновою, «для досягнення мети сформувати управлінську компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників під час військово-професійної підготовки доречним вважаємо розробити педагогічну стратегію та визначити педагогічні умови цього процесу» [6, с. 78].

Кожна проблемна ситуація містить усвідомлення її цілісності та рефлексію як аналіз цієї ситуації з точки зору мети діяльності. Тому якщо здійснювати організацію освітнього процесу

(викладання фахових навчальних дисциплін) за схемою: практична діяльність – проблемні ситуації з елементами екстремальності – усвідомлюючого образу проблемності – аналітика ситуації – визначення шляхів для отримання можливостей вирішити проблемну ситуацію та їх реалізувати, задля сприяння формуванню управлінських якостей курсанта.

Також ми урахували можливість скористатися «освітніми стратегіями прискорення та збагачення» [6, с. 79]. Прискорення, на думку вчених, варто пов'язати з тим, що швидкість набуття знань, умінь, навичок, компетентностей постійно змінюється. Зміст згаданих педагогічних категорій залишається незмінним. Щоб досягти вимоги реалізації окресленої стратегії, доцільно урахувати прагнення та здібності до військової служби загалом та соціальну та емоційну готовність до майбутньої професійної діяльності зокрема. Як альтернативний варіант прискоренню розглядається збагачення. Названу стратегію можливо реалізувати за рахунок збільшення обсягу, поглиблення та розширення змістової частини професійної підготовки. Оптимальним варіантом є комбінування двох згаданих педагогічних стратегій: прискорення та збагачення.

Для прикладу порівнюємо кількість годин, передбачених на вивчення навчальних дисциплін «Основи бойового забезпечення», «Психолого-педагогічна підготовка», «Основи управління персоналом», «Морально-психологічне забезпечення» в освітньо-професійних програмах за різними спеціальностями. Дані наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Навчальна дисципліна	Годин/кредитів в освітньо-професійних програмах					
	Безпека державного кордону		Правоохоронна діяльність		Психологія	
Основи управління персоналом	180	6	-	-	-	-
Основи бойового забезпечення	300	10	180	6	240	8
Психолого-педагогічна підготовка	90	3	90	3	90	3
Морально-психологічне забезпечення	90	3	90	3	180	6

Так, для курсантів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Безпека державного кордону» передбачена кількість годин/кредитів на викладання зазначених навчальних дисциплін є достатньою для формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Важливим є також застосування інтерактивних методик викладання, дотримання принципу зв'язку навчання з практикою [7; 8]. Поєднання низки інновацій сприяє формуванню управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці.

Що ж до інших освітньо-професійних програм, що наведені в таблиці («Правоохоронна діяльність», «Психологія»), то не у кожній з них передбачені усі навчальні дисципліни, результатом вивчення яких є сформована управлінська компетентність. Тому і потенціал цих ОПП щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників значно менший, ніж за освітньо-професійною програмою «Безпека державного кордону». Підтвердженням цього є аналіз отриманих за кожною з цих програм відгуків на випускників. Тому виникає необхідність забезпечити формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в межах інших навчальних дисциплін шляхом доповнення їх змісту відповідною тематикою, а також за рахунок запровадження педагогічних інновацій.

Слушним на нашу думку, є зауваження І. Дарманської щодо «важливості для становлення майбутнього управлінця залучати усіх науково-педагогічних працівників до процесу формування мотивації та створювати умови для уможливлення прагнення реалізувати мотивацію тощо. Визначальним чинником мотиваційних механізмів формування управлінської компетентності майбутніх керівників авторкою вважається розроблення спеціального курсу «Управлінський практикум». Даний курс має на меті сформувати управлінську мотивацію. Зокрема за умови реалізації зазначеного курсу свідомість майбутніх фахівців поповнюється створеною мотивацією з налаштуванням, щоб формувати управлінську компетентність» [9, с. 130–131]. З урахуванням зазначеної наукової позиції нами запропоновано запровадження спецкурсу «Управлінська компетентність офіцера-прикордонника».

Оскільки управлінська діяльність завжди спрямовується на людей, тому найважливішим для майбутнього офіцера-прикордонника як керівника підрозділу є вміння працювати з людьми, які формуються на основі знань і застосування соціально-психологічних методів управління. Такі методи цілеспрямовано впливають на умови життя військовослужбовців, їх ціннісні орієнтації, соціальне самопочуття, та результативність діяльності, перспективи професійного та соціального розвитку. В залежності від функціонального призначення методи формування управлінської компетентності поділяються на такі групи: управління службовою діяльністю, управління особовим складом; виконання функцій управління; прийняття управлінських рішень. Як педагогічні умови формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці можна визначити такі: ознайомлення майбутніх офіцерів-прикордонників з класифікацією методів управління; вивчення, узагальнення та впровадження передового досвіду управлінської діяльності керівників прикордонних підрозділів; відображення у змісті фахових навчальних дисциплін управлінської складової діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників; запровадження спецкурсу «Управлінська компетентність офіцера-прикордонника»;

можливості реалізації управлінської компетентності курсантів під час стажування в підрозділах охорони кордону.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, для формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці значну важливу роль відіграє встановлення алгоритму формування їх управлінської компетентності, тобто сукупності і послідовності педагогічних дій, методів та засобів для вирішення певної проблеми. Обґрунтування цих дій, реалізація запропонованих педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці, розроблення програми запропонованого спецкурсу «Управлінська компетентність офіцера-прикордонника» може становити **перспективу** подальших наукових пошуків з досліджуваної проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. 536 с.
2. Сердюк Ю. І. Сутність, зміст формування командно-педагогічних навичок у майбутніх офіцерів. *Збірник наукових праць*. Хмельницький : НАДПСУ, 2010. № 56, ч. II. С. 119–122.
3. Воєнно-політичні та соціально-економічні проблеми державного і військового управління: навчальний посібник. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2004. 212 с.
4. Мірошніченко А. А. Методика формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін: дис. ... канд. ... пед. наук. Хмельницький, 2018. 284 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка: навчальний посібник. К. :Либідь, 2002. 560 с.
6. Кононова Т. Педагогічні стратегії формування лідерської компетентності іноземних студентів під час професійної підготовки. *Науковий вісник Чернівецького університету :зб. наук. праць. Вип. 759 :Педагогіка та психологія*. Чернівці :Чернівецький нац. ун-т, 2015. С.77–82
7. Matokhniuk, L., Shportun O., Shevchuk, V., Khamaziuk, O., Savenko, K., Nikulin, M., Hryenko, R., & Mirosnichenko, V. (2020). Servicewomen’s Personal Traits. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(3), 122-135. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/113>
8. Mirosnichenko, V., Mashtaler, A., Stavtyskyi, O., Bloshchynskyi, I., Pochekalin, I., & Shevchuk, V. (2019). Professional Vocation Development in the Future Border Guard Officers’ Activity. *Revista Romaneascapentru* , 11(4), 164-174. doi:10.18662/rrem/164
9. Дарманська І. Організаційно-педагогічні умови формування управлінської компетентності майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : педагогічні науки Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2019. № 2(17). С. 125–138.

REFERENCES

1. Torichnyi, O. V. (2012). *Teoriia i praktyka formuvannia viiskovo-spetsialnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv u protsesi navchannia* [Theory and practice of formation of military-special competence of future border guard

officers in the training process] : monohrafiia. Khmelnytskyi : Vyd-vo NADPSU. 536 s. [in Ukrainian]

2. Serdiuk, Yu. I. (2010). *Sutnist, zmist formuvannia komandno-pedahohichnykh navychok u maibutnikh ofitseriv*. [The essence and content of the formation of command and pedagogical skills in future officers] *Zbirnyk naukovykh prats*. Khmelnytskyi : NADPSU. № 56, ch. II. S. S. 119–122. [in Ukrainian]

3. *Voienno-politychni ta sotsialno-ekonomichni problemy derzhavnoho i viiskovoho upravlinnia* [Military-political and socio-economic problems of state and military administration]: *navchalnyi posibnyk*. (2004) Khmelnytskyi : vyd-vo NADPSU. 212 s. [in Ukrainian]

4. Mirosnichenko, A. A. (2002). *Metodyka formuvannia fakhovykh komandyrskykh kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv u protsesi vyvchennia zahalnoviiskovykh dystsyplin* [Methodology for the formation of professional commander competencies of future border officers in the process of studying combined military disciplines]: *dys. ... kand. ... ped. nauk*. Khmelnytskyi, 284 s.

5. Yahupov, V. V. (2002). *Pedahohika: navchalnyi posibnyk*. [Pedagogy] K. :Lybid. 560 s.

6. Kononova, T. (2015). *Pedahohichni stratehii formuvannia liderskoi kompetentnosti inozemnykh studentiv pid chas profesiinoi pidhotovky* [Pedagogical strategies for the formation of leadership competence of foreign students during professional training]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu :zb. nauk. prats. Vyp. 759 :Pedahohika ta psykholohiia*. Chernivtsi :Chernivetskyi nats. un-t. S.77–82. [in Ukrainian]

7. Matokhniuk, L., Shportun, O., Shevchuk, V., Khamaziuk, O., Savenko, K., Nikulin, M., Hryenko, R., & Mirosnichenko, V. (2020). Servicewomens Personal Traits. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(3), 122-135. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/113>. [in English]

8. Mirosnichenko, V., Mashtaler, A., Stavtyskyi, O., Bloshchynskyi, I., Pochekalin, I., & Shevchuk, V. (2019). Professional Vocation Development in the Future Border Guard Officers Activity. *Revista Romaneascapentru*, 11(4), 164-174. doi:10.18662/rrem/164. [in English]

9. Darmanska, I. (2019). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia upravlinskoï kompetentnosti maibutnikh kerivnykiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Organizational and pedagogical conditions for the formation of managerial competence of future heads of institutions of general secondary education]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii : pedahohichni nauky Khmelnytskyi : Vyd-vo NADPSU. № 2(17). S. 125–138*. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Наукові інтереси: формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у професійній підготовці.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MIROSHNICHENKO Valentyna Ivanivna – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Pedagogy Department, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

Scientific interests: formation of managerial competence of future border guards in professional training.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2024 р.